

O financiamento da renda básica en España: posible e prioritaria?

Neste traballo reflexiónase sobre os desafíos económicos aos que se enfrenta a posta en marcha dun programa de renda básica (RB) de carácter universal. Se ben é certo que a súa aplicación implica mobilizar un volume de recursos financeiros moi importante, hai que ter presente o relativamente baixo nivel de España no que respecta aos impostos e ao gasto público. Amais, a converxencia cara á eses niveis de presión fiscal máis elevados esixe dúas condicións, unha de procedemento e outra substantiva. A de procedemento compromete a aplicación gradual da RB para evitar un impacto macroeconómico. A substantiva, no entanto, afectaría as preferencias sociais, xa que sería necesario un cambio nestas para soportar o incremento da presión fiscal e ademais dar prioridade á RB fronte a outros programas de gasto social deficitarios, que son hoxe moi relevantes para os cidadáns, como a sanidade, a educación ou as pensións. Desafortunadamente, ambas as condicións poden entrar en conflito, en tanto que a lentitude na aplicación da RB faría máis difícil o apoio social ao programa.&

& Palabras clave: renda básica, impostos, Estado do benestar

INTRODUCCIÓN¹

Pola súa propia natureza, a proposta de renda básica abre interrogantes en planos moi diversos. A necesidade de clasificar esas preguntas para ordenar a discusión xorde irremediabilmente. Existen varias formas de facelo. Dúas das máis habituais son as que propoñen Raventós (1999) e Solow (2001). O primeiro distingue tres espazos: o da desexabilidade ética da RB, o da súa viabilidade política e o da súa factibilidade económica. O segundo sintetiza o debate arredor de dúas preguntas: é a RB desexable?; é a RB posible?

Neste breve documento deixo de lado, na medida que é posible, os moi interesantes aspectos de filosofía política e de viabilidade política, para centrarme nos trazos económicos da proposta, entendendo por tal, a súa viabilidade financeira². A miña conclusión fundamental é que unha proposta de RB nuns niveis razoablemente elevados (unha RB non-trivial) sería financeiramente posible en moitos países, sempre e cando as preferencias dos seus cidadáns converxesen cara á distribución de recursos entre os sectores público e privado que observamos nalgúns países con estados do benestar máis desenvolvidos. Non obstante, considero que a transición a un sistema de benestar que integre a RB non é sinxela. De seguirmos a estratexia do «chanzo», polo volume de recursos necesarios e o impacto que iso suporía para o sistema económico; este choque sería máis fácil de acomodar mediante unha estratexia gradual, como a que habitualmente se suxire. Pero neste caso xorde unha disxuntiva sobre o uso dos recursos públicos adicionais, na que a RB pode levar as de perder respecto a outros bens e servizos públicos.

O documento estrutúrase en cinco seccións coa introdución. Na segunda sección trato de demostrar a viabilidade financeira da RB mediante dous exercicios de comparación internacional de sección cruzada e serie temporal; na terceira abordo os problemas de transición; na cuarta sección trato algúns aspectos económicos con frecuencia sinalados na literatura, en particular os derivados dunha aplicación da RB asimétrica no espazo. E para finalizar dedico o quinto apartado ás conclusións.

1. É ASUMIBLE O CUSTO FINANCEIRO DA RB?

Segundo os datos do Instituto Nacional de Estadística (INE) para 2005, a poboación española maior de idade era de 36,46 millóns de persoas e o produto interior bruto (PIB) español de 904 323 millóns de euros. Unha RB de 3000 euros anuais entregada a todas esas persoas supón o 12,1% do PIB español, o que a convertería no principal programa de gasto social, por riba das pensións de xubilación. Aínda que probablemente fose posible recortar outros programas de gasto (por exemplo, as rendas de integración social ou, cando menos parcialmente, os subsidios por desemprego), o financiamento impositivo dese importe suporía un incremento da presión fiscal e do peso do gasto sobre o PIB seguramente non inferior aos 10 puntos porcentuais. Lóxicamente, para unha RB de 6000 euros anuais as cifras duplicaríanse.

En todo caso, as porcentaxes anteriores deben interpretarse como o «custo bruto» da reforma ou, máis ben, coma o volume de recursos que contablemente se redistribuiría para poder executar o programa. Esta é unha cuestión sobre a que paga a pena deterse. Os programas de gasto público poden supor ben a absorción e a utilización directa dos recursos por parte das administracións públicas (a construción dunha estrada), ben unha mera redistribución de recursos entre individuos canalizada por aquelas. Neste segundo caso, o sector público non absorbe realmente recursos do sector privado, obviando os necesarios para a xestión

do propio programa de transferencias. Analizando polo miúdo os programas de transferencias de rendas é posible distinguir varios casos:

- Nun extremo estaría o caso de programas en que financiadores e beneficiarios son conxuntos disxuntos: uns pagan e outros reciben. Probablemente os sistemas públicos de pensións de xubilación de reparto son o mellor exemplo. As cotizacións sociais son pagadas polos activos e as pensións son percibidas polos xubilados.
- Non obstante, a maioría dos programas de transferencias responden a un esquema diferente. Os receptores son un subconxunto dos que financian; subconxunto que será máis pequeno canto máis se focalice o obxectivo do programa. Posto que é imposible vivir sen pagar impostos —de forma directa ou indirecta— na práctica todos financiamos os programas de transferencias como as rendas de integración social, as bolsas a estudantes, ou as axudas á natalidade.
- Un programa de renda básica universal desvíase das lóxicas anteriores, porque o conxunto formado polos que financian é teóricamente idéntico ao dos beneficiarios. Por conseguinte, trátase dun programa que non supón a detracción de recursos para as administracións públicas e que beneficia a todos os cidadáns. Obviamente, do anterior non pode inferirse que non haxa que preocuparse polos efectos económicos dun programa de transferencias universal. Só no caso de que o financiamento do programa se fixese mediante un imposto capitativo de importe exactamente igual ao fixado para a renda básica, poderíamos concluír que o custo real do programa é nulo³. Con carácter xeral, ao executar un programa de RB utilizaranse impostos distorsionantes; ao tempo que vai haber persoas que reciban máis do que achegan, e viceversa. Dependendo da desigualdade de rendas que exista previamente no país, do nivel de RB que se estableza e dos impostos que se utilicen para o seu financiamento, a incidencia económica dun programa de renda básica e os seus efectos sobre a desigualdade e a pobreza poden ser moi diferentes.

Unha avaliación rigorosa deses custos e efectos esixiría analizar a resposta de todos os axentes e mercados implicados desde un enfoque de equilibrio xeral. Como ben sinala Solow (2001) este exercicio sería extremadamente difícil de realizar; se ben as cousas se simplifican se un se concentra nos efectos principais, como o que se xeraría sobre a oferta de traballo. Aínda así a tarefa é un reto, na medida en que necesariamente implicaría unha profunda revisión do sistema fiscal español, modificando á alza impostos xa existentes e, probablemente, creando novas figuras tributarias sobre o capital ou o medio ambiente (Raventós, 1999; Ruiz-Huerta e outros, 2001). A idea sería procurar unha combinación de subidas que achegase suficientes recursos co menor custo posible en termos de desincentivos económicos, de distorsións ineficientes no sistema de prezos e de desigualdade na distribución da renda. Problemas que poden ser moi significativos tendo en conta as cifras de recadación adicional necesarias⁴.

Só para mostrar a entidade do desafío fiscal, utilicei o simulador de imposición indirecta do Instituto de Estudos Fiscais (SINDIEF) dirixido por Sanz (2003) para estimar cal sería o efecto recadatorio dunha ampla subida de tipos no imposto sobre o valor engadido (IVE), un dos dous impostos principais do sistema fiscal español desde un punto de vista recadatorio. En concreto, simulei o que ocorrería se o actual tipo xeral do 16% se incrementase ata o 25% de Suecia e Dinamarca. Os resultados apuntan cara a un incremento da recadación no IVE do 31,5%. En termos de PIB, cerca dos dous puntos porcentuais; que se reducirían ata cerca de

1,5 puntos se se ten en conta a redución de recadación en impostos especiais, como consecuencia da contracción no consumo dos produtos correspondentes. Noutras palabras, esta forte subida de tipos no IVE proporcionaríaa só a oitava parte do necesario para cubrir unha RB de 3000 euros anuais.

Outras simulacións moi interesantes son as de Mercader (2003), empregando o programa EspaSim (<http://selene.uab.es/EspaSim>). Nelas combínase a introdución dunha RB parcial con diferentes cambios no IRPF vixente no 2001. En particular, vou referirme ao que a autora define como escenario A, que resulta da supresión das deducións na base do IRPF (mínimo persoal e familiar, dedución por rendementos do traballo) e da posibilidade de tributar conxuntamente. Mantendo a tarifa, estes cambios implicarían un incremento de 31 949 millóns de euros, o que equivale a incrementar nun 80% a recadación por IRPF no 2001. Ademais procédeuse á redución de todas as prestacións, contributivas e non contributivas, do sistema público e á prestación por menor ao cargo, o que supón un aforro de 12 739 millóns de euros. En termos relativos, o incremento na presión fiscal sería equivalente ao 4,7% do PIB español e á redución do gasto a un 1,9% do PIB. A suma deses recursos (6,6% do PIB) permitiría financiar unha RB por adulto de 1200 euros ao ano e unha RB por menor de 700 euros ao ano.

Dito todo o anterior, as estatísticas referidas á presión fiscal e ao gasto público permiten soste unha posición máis optimista. A táboa 1 mostra o peso do gasto público sobre o PIB en España desde 1964 a 1995. Nela tamén se inclúen datos sobre as prestacións sociais por separado. En termos de PIB, o gasto público medraría uns 30 puntos en 30 anos, dos que 15 corresponden a prestacións sociais (pensións e subsidio por desemprego, principalmente)⁵. Estas son cifras situadas claramente por enriba das que manexamos antes, referidas ao custo da RB en España. Se a comparación se establece no mesmo momento de temporal, referida a países distintos, os resultados son tamén interesantes. Na táboa 2 aparece o gasto público social en termos de PIB dos países da Unión Europea (UE-15) no ano 2000. España sitúase 7,2 puntos por debaixo da media e a 12,2 puntos de Suecia. Noutras palabras, sen tocar o resto do gasto social en 2000, España podería permitirse o financiamento dunha RB de 3000 euros anuais sen superar o peso do gasto social sobre o PIB de Suecia⁶. Finalmente, na figura 1 aparece a presión fiscal nos países da OCDE. España está situada nunha posición lixeiramente por debaixo da media e quince puntos por debaixo de Suecia, que encabeza a clasificación.

Neste punto convén introducir algunhas matizacións que rebaixen o optimismo, xa que, as comparacións anteriores non están exentas de problemas. Respecto á primeira, hai que recoñecer que o punto de partida era extraordinariamente baixo, debido a que as demandas sociais non podían manifestarse en decisións colectivas durante unha ditadura, pero si cando a democracia é reinstaurada. Por tanto, a transición das finanzas públicas españolas (ruptura completa co sistema fiscal anterior, desenvolvemento dos programas de gasto social, custos plans de infraestruturas, etcétera) vai estreitamente da man da transición política e debe entenderse como algo excepcional. En relación coas comparacións internacionais, o exercicio realizado deixa a un lado as diferenzas entre países en termos do que se adoita denominar preferencias sociais, que son moi importantes á hora de entender as diferenzas na xenerosidade das redes de protección social ou as transferencias de nivelación horizontal en países descentralizados (Lago, 2006)⁷.

En conclusión, o custo financeiro dunha RB non-trivial é moi significativo e a súa posta en marcha implicaría incrementos substanciais no peso do gasto público sobre o PIB. A necesi-

dade de reforzar os impostos actuais o aprobar novas figuras supón o risco de efectos negativos non desprezables sobre a eficiencia económica e o propio tamaño da torta social⁸. En todo caso, as estatísticas demostran que as diferenzas nas preferencias sociais no tempo e no espazo deron e dan acomodo a niveis de gasto social moi dispares, con distancias que superan as necesarias para a aplicación dunha RB non-trivial en países como España.

Táboa 1: Peso do gasto sobre o PIB. España 1964-1995

	Total	Prestacións sociais
1964	17,28%	2,88%
1974	23,51%	7,90%
1980	33,20%	12,33%
1985	42,69%	14,51%
1991	44,99%	15,09%
1995	47,10%	15,74%

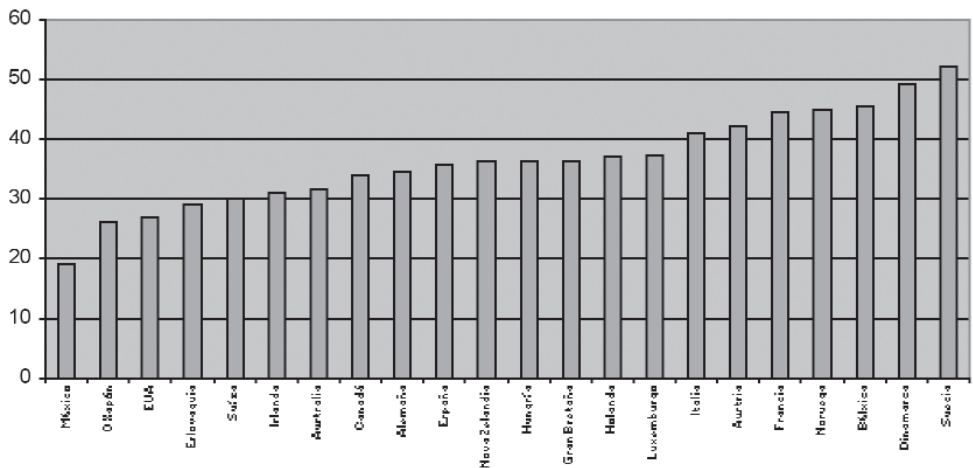
Fonte: Barrada (1999, p. 46).

Táboa 2: Gasto público social na Unión Europea en 2000. Cifras expresadas en porcentaxes do PIB

PAÍS	Xubilación	Sanidade	Familia	Invalidez	Desemprego	Resto	Total
Suecia	12,6	8,8	3,5	3,9	2,1	1,5	32,3
Francia	13,1	8,6	2,9	1,7	2,0	1,3	29,7
Alemaña	12,4	8,3	3,1	2,3	2,5	0,8	29,5
Dinamarca	11,0	5,8	3,8	3,5	3,0	1,8	28,8
Austria	13,9	7,5	3,0	2,4	1,3	0,6	28,7
Países Baixos	11,6	8,0	1,3	3,2	1,4	1,9	27,4
Reino Unido	12,8	6,9	1,9	2,5	0,9	1,8	26,9
Bélxica	11,7	6,7	2,4	2,3	3,2	0,4	26,7
Grecia	13,0	7,0	2,0	1,3	1,6	1,4	26,4
Finlandia	9,0	6,0	3,2	3,5	2,6	0,9	25,2
Italia	16,0	6,3	1,0	1,5	0,4	0,1	25,2
Portugal	10,4	6,9	1,2	3,0	0,9	0,3	22,7
Luxemburgo	8,4	5,3	3,5	2,9	0,7	0,3	21,0
España	9,3	5,9	0,5	1,5	2,5	0,3	20,1
Irlanda	3,6	5,8	1,8	0,7	1,4	0,8	14,1
UE-15	12,7	7,5	2,2	2,2	1,7	1,0	27,3
España – UE15	-3,4	-1,6	-1,7	-0,7	+0,8	-0,7	-7,2

Fonte: EUROSTAT.

Figura 1: Presión fiscal nos países da OCDE

Fonte: *The Economist* (14 de outubro de 2006) a partir de estatísticas da OCDE. Datos para 2005 (nalgúns casos os datos corresponden a 2004).

2. O EFECTO LIMIAR: UN PROBLEMA DIFÍCIL PARA AS TRANSICIÓN GRADUAIS

Como se expuxo na sección anterior, falar dunha renda básica cuantitativamente non-trivial implica mobilizar un amplo volume de recursos públicos. A solución práctica que se adoita dar está baseada na gradación (Van Parijs e Vanderborght, 2005): partir dun nivel de renda básica moi reducido (e, por tanto, menos custoso para o erario público) e ir incrementándoo pouco a pouco ata chegar ao punto en que cumpra cos obxectivos perseguidos polo concepto de renda básica.

Deixemos a un lado a cuestión das fontes de financiamento, maxinando que se trata dun financiamento tipo «maná», e pensemos que efectos sobre o cumprimento de obxectivos tería o uso dos recursos adicionais en dous ámbitos: na creación e dotación dunha renda básica e na mellora doutros servizos públicos (sanidade, educación, atención ás persoas dependentes, etcétera)⁹. As figuras 2 e 3 tratan de recoller eses efectos. Na primeira, aparece o volume de recursos adicionais dispoñible no eixe das X e as melloras nos programas de gasto público no eixe das Y como consecuencia de incrementar os recursos a unha ou outra área (renda básica ou outros servizos). Dado que os primeiros millóns de euros que destinamos á renda básica se traducen en cifras per cápita moi reducidas, a súa incidencia é moi limitada. O contrario ocorre noutras áreas xa desenvolvidas, pero que supoñemos deficitarias en maior ou menor grao.

O caso español sería un bo exemplo (Navarro, 2002). O efecto marxinal de dedicar recursos crecentes ao programa da RB é mínimo ata que se chega a certo punto, máis ou menos

próximo ao que se defina como nivel de renda de subsistencia. A partir de aí, o efecto dos incrementos adicionais é moi forte, porque se comeza a alcanzar o obxectivo do programa. Polo contrario, os beneficios marxinais dos recursos engadidos a outras áreas son cada vez menores, a medida que se palían os déficits. De feito, é imaxinable que chegado certo punto, un euro adicional dedicado ao programa da RB sexa máis efectivo que ese euro dedicado á sanidade, educación ou outros servizos públicos (na figura 2 é o punto en que se cortan as dúas curvas). Podemos facer o mesmo razoamento en termos de efectos absolutos ou acumulados (figura 3). A distancia vertical entre ambas as curvas é crecente durante un tramo e decrecente noutro.

Por conseguinte, a RB enfróntase ao reto de ser un programa que financieramente parte de cero e cuxos efectos non son tanxibles ata que se inviste unha cantidade de recursos moi significativa, porque o obxectivo (*target*) do programa é moi amplo. Reducir ese target en termos de poboación faría máis fácil a situación, pero iso sería «descafeinar» a RB e facela converxer cara a outros programas xa existentes. A sociedade enfróntase a un dilema. Incluso aínda que os cidadáns maioritariamente acepten que a esfera pública merece máis recursos, se estes non abundan para poñer en marcha unha RB suficiente para xerar claros efectos positivos sobre o benestar e a «liberdade real», van existir moitos outros ámbitos en que os recursos públicos poden ser utilizados de forma máis eficaz. Por iso, as propostas que abogan por transicións graduais na execución do programa se enfrontan a unha disxuntiva económica habitual entre o curto e o longo prazo, entre os efectos positivos agora ou nun futuro máis ou menos incerto. Dito o anterior, é verdade que existen en España exemplos de apostas colectivas de horizonte temporal amplo, como a constitución e provisión anual da reserva para as pensións ao amparo do chamado Pacto de Toledo. Podería lograr un consenso equivalente unha estratexia en prol dunha RB suficiente no longo prazo?

Poñamos algunhas cifras a esas preferencias sociais. De acordo coas enquisas manexadas por Alvira e outros (2000, pp. 88-89) e que abarcan o período 1994-1999, polo menos a metade dos españois consideraban que o sector público dedica poucos recursos ao ensino, educación, pensións, desemprego ou vivenda. E máis do 90% estaban en contra de gastar menos nesas mesmas áreas aínda que o sector público se vise obrigado a reducir gastos.

Resumindo en clave política, creo que os razoamentos e cifras anteriores implican que sería necesario un considerable esforzo para convencer á cidadanía da necesidade de crear e consolidar un novo programa de gasto social cuxos efectos se ían notar co transcurso do tempo e cando se reforzase a súa dotación financeira.

Figura 2: Efectos dos incrementos orzamentarios no programa RB e noutros servizos públicos sobre o benestar social marxinal. Financiamento tipo «maná»

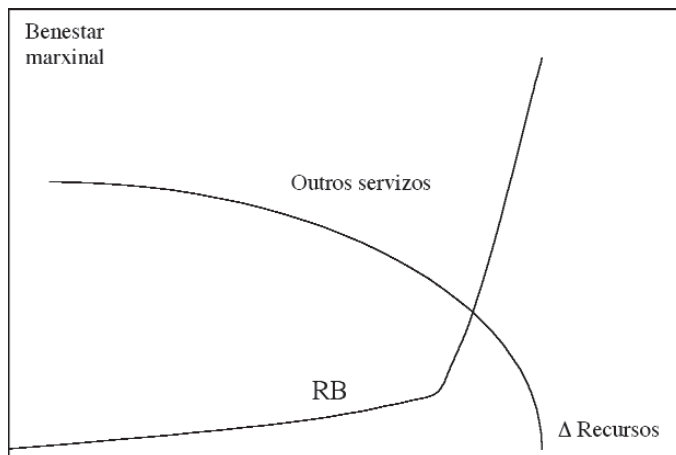
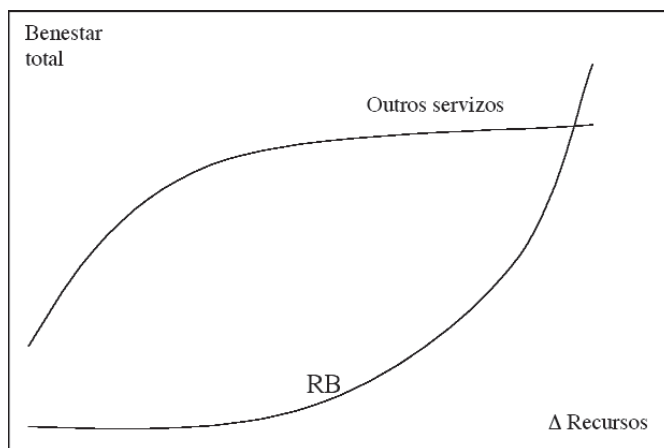

Figura 3: Efectos dos incrementos orzamentarios no programa RB e noutros servizos públicos sobre o benestar social total. Financiamento tipo «maná»

3. ASIMETRÍAS TERRITORIAIS NA APLICACIÓN DA RB

Que problemas adicionais presentaría unha aplicación unilateral da RB? Na miña opinión, os argumentos fundamentais para responder a esta pregunta son semellantes, falemos de rexións ou de países. O que cambiaría sería a súa incidencia, porque o problema central na aplicación unilateral da RB é a mobilidade de persoas e factores produtivos¹⁰. Polo xeral, as cousas son máis difíciles cando unha rexión quere aplicar unilateralmente unha RB que cando se trata dun país, xa que a mobilidade é maior canto máis reducida é a escala xeográfica.

Con mobilidade perfecta de persoas, bens e capitais, a introdución dunha RB atraería un amplo número de potenciais receptores e expulsaría os individuos de rendas e patrimonios máis altos, que soportarían en maior grao o custo da RB. Adicionalmente, as empresas tenden a escapar dos espazos con presións fiscais á alza. Sobre todo, se esa presión fiscal á alza financia gasto social e non gasto en I+D+i, loxística, infraestruturas ou formación continua.

En todo caso, a realidade amosa que a mobilidade de persoas pode ser restrinxida legalmente co control máis ou menos estrito dos fluxos migratorios; e que é posible combinar altos niveis de gasto social con empresas competitivas e niveis elevados de PIB per cápita, coma nos países nórdicos. Cuestión distinta é que as claves dese éxito sexan directamente imitables ou non por outros países.

4. CONCLUSIÓNS

En síntese, neste traballo preséntanse tres ideas fundamentais:

1. A aplicación dun programa de RB de importe non-trivial implica a mobilización dun volume de recursos financeiros moi importante. Recursos que, só moi parcialmente, van poder ser desviados doutros programas de gasto público. Consecuentemente, debería producirse un incremento substancial da presión fiscal e unha reconfiguración do sistema tributario que trate de minimizar os custos da maior imposición no terreo da eficiencia económica.
2. Observando as estatísticas internacionais e dado o relativamente baixo nivel de España en impostos e gasto público, o anterior parece tecnicamente factible. Se outros países poden ter presións fiscais e niveis de gasto público 10 ou 15 puntos superiores aos de España, non deberían existir dificultades técnicas insalvables para imitalos.
3. Non obstante, que a imitación sexa posible esixe dúas condicións, unha de procedemento e outra substantiva. A de procedemento está representada pola aplicación gradual da RB co que se evitaría un impacto macroeconómico. A substantiva significa un cambio nas preferencias sociais que soporte o incremento da presión fiscal e dea prioridade á RB fronte a outros programas de gasto social deficitarios e que na actualidade resultan primordiais para os cidadáns, como a sanidade, a educación ou as pensións. Desafortunadamente, ambas as condicións poden entrar en conflito, en tanto que a lentitude na aplicación da RB faría máis difícil o apoio social ao programa.

Notas

- 1 Unha versión anterior do presente documento presentouse no VI Simposio de la Renta Básica celebrado en Santiago de Compostela, os días 30 de novembro e 1 de decembro de 2006. Agradezo os valiosos comentarios dos asistentes e, en particular, os de Pedro Lago, Ramón Máiz e Daniel Raventós. En todo caso, a responsabilidade da versión final é exclusiva do autor.
- 2 Sobre outras dimensións, poden consultarse os libros de Van Parijs (1995), Raventós (1999), e Van Parijs e Vanderborght (2005).
- 3 Na realidade o programa de renda básica neste caso sería un mero artificio contable.
- 4 Por suposto, a redución da fraude fiscal sería outra fonte adicional, acertadamente apuntada por Raventós (1999). Non obstante, hai que recoñecer: i) que a propia subida nos tipos impositivos para financiar a renda básica incentivaría aínda máis a fraude; e ii) que a loita contra a evasión fiscal é un obxectivo en si mesmo, que permitiría mellorar o financiamento doutros programas xa dispoñibles. Loita difícil, entre outras cousas, porque a percepción social da fraude fiscal en España é decepcionante. Nunha recente enquisa elaborada polo Instituto de Estudos Fiscais, só o 21% dos españois enquisados contestou «sí» ou «sí, probablemente» á seguinte pregunta: «No caso de que vostede coñecese que persoas do seu contorno están cometendo unha importante fraude fiscal. Poñeríao vostede en coñecemento da Axencia Tributaria?». O 37% afirmaron «Non, seguro» e o 27% «Non, probablemente» (IEF, 2005). O tamaño da mostra foi de 1500 persoas maiores de 18 anos e as respostas recolléronse en novembro e decembro do 2004.
- 5 Se ben é verdade que no 2006 o gasto público total se encontra sobre o 40% polo forte crecemento económico español desde o ano 1995, que aumenta o denominador da expresión e reduce o numerador en conceptos como o subsidio por desemprego.
- 6 Baixo o suposto de que o incremento na presión fiscal non reducise a cifra de PIB.
- 7 Concepto de preferencias sociais que debe ser a súa vez explicado por elementos institucionais e políticos, coma o grao de nacionalización dos sistemas de partidos ou o grao de descentralización fiscal ou de negociación colectiva; sociolóxicos, coma o papel da familia; ou económicos, coma o nivel de desenvolvemento económico. Todos eles axudan a explicar as diferenzas nas preferencias reveladas dunha sociedade e, en particular, a coexistencia de distintos «mundos do benestar» (Esping Andersen, 1999).
- 8 Por exemplo, a supresión dos mínimos persoal e familiar e das reducións por rendementos do traballo ás que antes nos referimos como fórmula de financiamento da RB, podería xerar incentivos perversos para os empregados (e os seus empregadores) con salarios no contorno do SMI, que pasarían de non tributar practicamente nada a facelo a tipos impositivos significativos: traballar o mesmo, ou menos e «en negro»?
- 9 De forma intencionada evito falar de funcións de benestar social porque isto suporía ter que abrir un debate maior, que nos desviaría do noso obxectivo. Sobre estas cuestións véxanse, entre outros, Bandrés (1993) e Arnsperger e Van Parijs (2000).
- 10 Os argumentos que seguen son os habitualmente empregados na literatura sobre federalismo fiscal á hora de aconsellar que a función redistributiva do sector público quede en mans do nivel de goberno superior.

BIBLIOGRAFÍA

- Alvira, F.; García, J. e Delgado, M. L. 2000. *Sociedad, impuestos y gasto público. La perspectiva del contribuyente*. Madrid: CIS.
- Arnsperger, C. e Van Parijs, P. 2000. *Éthique économique et sociale*. París: Éditions La Découverte.
- Bandrés, E. 1993. *Economía y redistribución. Teorías normativas y positivas sobre la redistribución de la renta*. Madrid: Ministerio de Trabajo e Seguridade Social.
- Barrada, A. 1999. *El gasto público de bienestar social en España de 1964 a 1995*. Bilbao: FBBVA.
- Esping-Andersen, G. 1999. *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: OUP.
- Instituto de Estudos Fiscais. 2005. «Opiniones y actitudes fiscales de los españoles en 2004», *Documento de Trabajo*, 11/05.
- Lago-Peñas, S. 2006. «Unbalanced development and regional governments: how much equalize and how to equalize?» en J. Martínez-Vázquez e F. Vaillancourt (eds.). *The role of government in regional economic development*, de próxima aparición.
- Mercader, M. 2003. «La aritmética de una renta básica para España: una evaluación con EspaSim», *Hacienda Pública Española*, Monografía 2003.
- Navarro, V. 2002. *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Barcelona: Anagrama.
- Raventós, D. 1999. *El derecho a la existencia*. Barcelona: Ariel.
- Ruiz-Huerta, J.; Martínez, R. e Ayala, L. 2001. «Mínimo exento, reforma fiscal y equidad: un análisis del caso español», *Hacienda Pública Española*, Monografía 2001.
- Sanz, J. F. 2003 (dir.). *Microsimulación y comportamiento económico en el análisis de reformas de imposición indirecta. El simulador de imposición indirecta del IEF*. Madrid: IEF.
- Solow, R. 2001. «Foreword», en Van Parijs (2001).
- Van Parijs, P. 1995. *Real freedom for all. What (if anything) can justify capitalism*. Oxford: OUP.
- 2001. *What's wrong with a free lunch?*. Boston: Beacon Press.
- Van Parijs, P. e Vanderborght, Y. 2006. *La renta básica. Una medida eficaz para luchar contra la pobreza*. Barcelona: Paidós.